

Wolfgang Ismayr (eds.):

**DIE POLITISCHEN SYSTEME
OSTEUROPAS,**

Leske+Budrich, Opladen, 2002, 903 str.

Hned úvodem předesílám, že tento příspěvek – ačkoliv je řazen v rubrice „Recenze“ –, ve skutečnosti představuje spíše pouhou informaci o pojednávané knize. Důvodem je skutečnost, že předmětná publikace představuje natolik rozsáhlé dílo obsahující obrovské množství informací, že jeho skutečná recenze by vyžadovala mimořádně obtížný úkol, na kterém by se museli podílet odborníci velmi dobře se orientující ve všech zemích, jimiž se kniha zabývá, kteroužto ambici přirozeně nemám a ani mít nemohu.

Pojednávaná práce je výsledkem dlouhodobého projektu, volně navazujícího na dřívější projekt zakončený vydáním knihy „Die politischen Systeme Westeuropas“, vydané stejným editorem a nakladatelstvím v roce 1999 a nově též v roce letošním. Cílem tohoto projektu bylo nabídnout čtenáři základní informaci o politických systémech celkem 21 zemí (v abecedním pořadí: Albánie, Bělorusko Bosna-Hercegovina, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Jugoslávie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Makedonie, Moldávie, Polsko, Slovensko, Slovinsko, Turecko a Ukrajina). K výběru zemí je nutno samozřejmě podotknout, že byl učiněn nikoliv primárně z geografického hlediska, nýbrž především z hlediska historického a politického. Společným rysem těchto států jsou prakticky zcela absentující demokratické tradice a i z tohoto pohledu je proto nanejvýš zajímavé sledovat a srovnávat, jakou cestou se jednotlivé státy vydaly.

Autory jednotlivých částí knihy jsou vskutku renomovaní experti převážně ze zemí „původu“ a pouze v některých případech autoři pocházejí z jiných zemí, než o kterých pojednávají. Rovněž tato skutečnost je nesporným

pozitivem knihy, jelikož umožnila využití původních pramenů, překonala jazykové bariéry a autoři prokázali skutečnou znalost místních reálií, což by přirozeně pro jakéhokoliv autora „stojícího vně“ mohlo představovat značný problém. Kapitulu věnovanou politickému systému České republiky velmi zdařile zpracoval K. Vodička.

Obsahem předložené práce jsou relativně autonomní „Länderberichte“, tedy zprávy o politických systémech sledovaných zemí, které mají jednotnou strukturu a srovnatelný rozsah. Texty jednotlivých zpráv se člení na – dále strukturované – hlavní kapitoly, pojednávající o ústavním vývoji a ústavních principech, o systému nejvyšších státních orgánů (hlava státu, vláda, parlament), o legislativním procesu, o volebním systému a volebním chování, o systému politických stran, o organizovaných zájmech, o masových sdělovacích prostředcích, o politické kultuře a politické participaci, o právním řádu a ústavním soudnictví, o regionální a komunální politice a konečně o mezinárodní (a speciálně evropské) politice. Každá „zemská zpráva“ je uvozena základní informací o historii státu a v jejím závěru je uvedeno stručné shrnutí a perspektivy vývoje. Výčtu jednotlivých zemských zpráv je předfazena komparativní kapitola, která se velmi zdařile snaží o vystižení zobecňujících poznatků, vyplývajících z těchto zpráv.

Považuji za velmi důležité, že všichni autoři v podstatě dokázali zmíněnou systematicku práce respektovat a že se tak vyvarovali základního rizika takto velkoryse pojatých publikací, tzn. nestejnorodosti jednotlivých kapitol a odbíhání od sledovaných témat. Nepochybně klíčová zásluha a spravedlivé ocenění v tomto směru náleží především editorovi W. Ismayerovi.

Ze zobecňujících informací považuji za zajímavé především poukázat na skutečnost, že všechny sledované země při znovunastolení demokratických (nebo alespoň k demokracii tendujících poměrů) zvolily republikánskou formu vlády a převážně unitární státní zřízení.

Dále je – v našich podmínkách a v naší odborné diskusi – zaznamenán i tendence, že nabídnutý komparativní přehled zdaleka nepotvrzuje často zastávanou tezi, že existuje bezprostřední návaznost mezi způsobem volby hlavy státu a mezi jeho kompetencemi. To znamená, že zemské zprávy nepotvrzují názor, že přímo volený prezident je obdařen výraznějšími ústavními kompetencemi a že v politickém systému sehrává také výraznější faktickou úlohu.

Za pozornost stojí rovněž význam a způsob přijetí ústavy jakožto základního kamene nezbytného pro snahu o konsolidaci demokratických poměrů. Přitom platilo, že teoreticky optimální způsob přijetí ústavy prostřednictvím zvláštního ústavodárného shromáždění a následného schválení v referendu se nekonal v žádné ze sledovaných zemí, a to prostě proto, že „politické elity měly zpravidla naléhavější problémy a nikoliv čas pro dvojitou účast lidu“ (s. 11). Znakem konsolidace demokratických poměrů je rovněž převládající příklon k volebnímu systému poměrného zastoupení v parlamentních volbách.

Z postkomunistických států převážná většina dospěla k principu diskontinuity s ústavním systémem předchozím. Výjimku v tomto směru představuje pouze Maďarsko. Je rovněž zajímavé sledovat, do jaké míry je ústavní vývoj ve sledovaných zemích poznamenán historickými a tradičními determinanty. Za pozornost v tomto směru stojí především poukaz na zjevnou inspiraci ústavního systému Estonska Finskem a Rumunskem Francií.

Závěrem nezbyvá než konstatovat, že pojednávaná publikace je velmi zdařilým a kvalitním dílem, jež rozsahem poskytovaných informací představuje obrovský využitelný zdroj, a to nejen pro oblast politické vědy, nýbrž i pro další disciplíny společenských věd, kterými jsou zejména komparativní ústavní právo a státověda. Všem zájemcům, zabývajícím se zmíněnými obory, proto přečtení této knihy vřele doporučuji.

Vojtěch Šimíček

Karel Müller jr.:

ČEŠI A OBČANSKÁ SPOLEČNOST. POJEM, PROBLÉMY, VÝCHODISKA.

Praha: Triton, 2002, 251 s.

Termín občanská společnost patří v českém intelektuálně-politickém diskursu posledních let k těm patrně nejčastěji skloňovaným. Věsměs dochází ke zjednodušování: rozděluje se přívrženci a odpůrci (mnohdy imaginární) občanské společnosti, aniž by se však přitom přesně (či alespoň rámcově) vyjasnilo, co že se vlastně tou občanskou společností má na mysli, v čem jsou její základní znaky a jak jsou či nejsou tyto znaky naplněny v české politické praxi. Přitom v oblasti politické filosofie, politické teorie a částečně také empirické politické vědy existují již delší dobu diskuse, vymezující různým způsobem normativně tento pojem a mapující jeho reálné politické podmínky. Kniha Karla Müllera přenáší tyto diskuse v jakémisi uvedení do problematiky i do českého odborného diskursu a navíc se pokouší mapovat předpoklady a tradice prvků občanské společnosti v českém prostředí.

Základní otázka, kterou si Müller pokládá, je, zda vůbec v České republice občanská společnost existuje. Konstatuje, že stav diskuse v českém kontextu se vyznačuje absencí toho, co (v souladu s habermasovským pojetím) označuje za kritický a reflexivní pohled. Podle Müllera je nutno nazírat koncept občanské společnosti jako zároveň normativní (axiologicko-normativní) a zároveň empirický (strukturně-normativní), tyto úhly pohledu však nelze nikdy plně rozpojit.

V první části knihy Müller nastiňuje vývoj normativního vymezení konceptu. Připomíná antické a středověké kořeny, kde občanská společnost byla chápána jako protiklad k ne-civilizovanosti až po pozdější vývoj, kdy začala být občanská společnost chápána jako ochranný val proti rozpínavé moci státu (slabší varianta) či přímo jako nástroj k ovlivňování